

Баран. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, 2003. – 670 с.

References

1. Blauberg I.V., Yudin E.G., Sadovskiy V.N. Sistemnyy podkhod // Novaya filosofskaya entsiklopediya. V 4 t. – M.: Mysl', 2010. – T.3. – 692 s.
2. Ibragimov M.M. Ontologiya sporta i fizicheskogo vospitaniya kak fenomen ekzistentsialistskoy kul'tury // Teoriya i praktika fizicheskogo vikhovannya. – Donetsk'iy natsional'nyy universitet, 2011. – № 3. – S. 56–71.
3. Politolohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk / Uporyadnyk V.P. Horbatenko; Za red. Y.S. Shemshuchenka, V.D. Babkina, V.P. Horbatenka. – 2 vydannya, dop. i pererob. – K.: Henez, 2004. – 736 s.
4. Baran V.K. Ukrayina: novitny istoriya (1945–1991) / V.K. Baran. – L'viv: Instytut ukrayinoznavstva im. I.Krypyakevycha NANU, 2003. – 670 s.

Tymoshenko Yu.O., Candidate of Historical Sciences, associate professor, head of Department of philosophy, history and sociology, National University of Physical Education and Sport of Ukraine (Ukraine, Kiev), Tymoshenko@mail.ru

The modern methodology of historical research of physical–sports sphere in Ukraine 1920–1940's

Theoretical–methodological basis of the research of public policy in the field of physical culture and sports in Ukraine 1920–1940's may be theories, systems, concepts, trends, developed in historical and allied sciences. The choice of methods were determined the need for system study of various aspects the subject of scientific inquiry, which might be presenting in holistic conceptual approach.

Attention is paid to the fact that postmodern scientific discourses lets scientist a lot of freedom in choosing research methodology, moreover – they determine it as a methodology, who sometimes create own search principles. The reasons are obvious and related rather than with the end time of absolute and relative authorities, than with the very logic of deploying any theory, based on specific circumstances in different metatheoretical approval conditions. Of course, the choice of methods depends on the subject and tasks of scientific work, which are realized in the process of historical cognition. Considering the principles the interdisciplinary postmodern science the author has used some philosophical and historical methods that allowed from different sides and multifaceted reveal the object of study. In particular, in the study of physical–sports sphere in Ukraine were used principles of historicism, scientific, objective in approach to illumination problems. In determining the question of physical culture and sports in the USSR in the 20–40-ies the author addressed to reductionist method, used elements of deconstruction. Particular application general scientific methods of analysis and synthesis, and – historical methods: diachronic, historical hermeneutics, systems analysis, problem–chronological and others. An integrated approach and combination different techniques allow fully implement the tasks.

Keywords: methodology, pluralist, historicism, deconstruction, hermeneutics, interdisciplinary.

Тимошенко Ю.А., кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедрой философии, истории и социологии, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины (Украина, Киев), Tymoshenko@mail.ru

Современная методология исторического исследования физкультурно–спортивной сферы Украины 1920–1940-х годов

Теоретико–методологическую базу исследования государственной политики в сфере физической культуры и спорта в Украине 1920–1940-х лет могут составить теории, системы, концепции, направления, разрабатываемые в исторической и смежных с ней науках. Выбор методов определялся необходимостью системного изучения различных аспектов предмета научного поиска, которые могли быть представлены в едином целостном концептуальном подходе.

Обращается внимание на тот факт, что постмодернистские научные дискурсы оставляют ученому достаточно много свободы в выборе методологии исследования, более того – они трактуют его как методолога, который иногда сам творит собственные поисковые принципы. Причины этого очевидны и связаны не столько с концом времени абсолютных и относительных авторитетов, сколько с самой логикой развертывания любой теории, опирающейся по определенным обстоятельствам на различные метатеоретических допущения, предпосылки. Конечно, выбор методов зависит от предмета и задач научной работы, то есть они реализуются в процессе исторического познания. Учитывая принципы междисциплинарности постмодернистской науки автором были использованы некоторые философские и исторические методы, позволившие всесторонне и многогранно раскрыть предмет изучения. В частности, в процессе исследования физкультурно–спортивной сферы Украины были использованы принципы историзма, научности, объективности в подходе к освещению проблемы. Выясняя вопрос физической культуры и спорта в СССР в 20–40-е годы автор обратился к редукционистскому методу, использовал элементы деконструкции. Определенного применения получили и общенаучные методы анализа и синтеза, а также – исторические методы: диахронный, исторической герменевтики, системного анализа, проблемно–хронологический и другие. Комплексный подход и сочетание различных методов позволили полнее реализовать поставленные задачи.

Ключевые слова: методология, плюрализм, историзм, деконструкция, герменевтика, междисциплинарность.

* * *

УДК 930:353.8(477–25)(477–53)“1941/1944”

Главацкий М. В.
аспірант кафедри історії України,
Інститут історичної освіти Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), maks_glavatskiy@ukr.net

СОЦІАЛЬНО–ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ОБЛАСТІ “КИЇВ” В 1941–1944 РР.: НОВІТНЯ ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано сучасний стан вивчення проблеми соціально–правової діяльності органів окупаційної влади на території генеральної області “Київ” (Київська та Полтавська області) в 1941–1944 рр.; виділено основні напрямки дослідження цього питання.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, Київська область, Полтавська область, органи окупаційної влади, історіографія, періодизація, місцеве населення, дослідження, соціально–правова діяльність, Київська Міська управа.

В історіографії питання соціально–правової діяльності органів окупаційної влади на території генеральної області “Київ” в 1941–1944 рр. виділяють три важливі періоди: перший період історіографії охоплює воєнні роки та повоєнне десятиліття (1941–1950-і роки), другий період історіографії – радянський період (1960-і – 1980-ті роки), третій період – період незалежності України (1991–2014 рр.).

Аналіз видань перекоонує, що третій новітній період історіографії проблеми є найвагомішим за кількістю публікацій, що розкривають окремі питання соціально – правової діяльності органів окупаційної влади в цілому, а також генеральної області “Київ”. З початку 90-х рр. ХХ ст. українські науковці концептуально змінили підходи до вивчення історії Великої Вітчизняної війни та окупаційного періоду. У працях дослідників новітнього часу проблеми створення та функціонування німецької управлінської системи на теренах Рейхскомісаріату “Україна” (далі – РКУ) та правового становища місцевого населення стали як окремим предметом вивчення, так і складовою проблеми окупації. Водночас певна частина розробок по цьому періоду поєднувала окремим спектром історію, політологію, соціологію, економіку та інші науки, де проблеми діяльності органів окупаційної влади також частково вивчалися.

Посилення наукового імпульсу у вивченні цієї проблеми обумовлене суспільно–політичними процесами в Україні та тенденціями національно–демократичного відродження, що суттєво вплинуло на об'єктивність вивчення проблем окупації. Доступність до архівних джерел дозволила авторам наукових доробок не заангажовано, а об'єктивно, з позиції історичної правди, розкрити сторінки історичної минувшини та визначити перспективні напрями дослідження періоду Великої Вітчизняної війни.

Новим тематичним напрямком вивчення стало переосмислення вивчення різних складових окупаційного періоду, в тому числі і вивчення структури органів окупаційної влади в різних адміністративно–територіальних одиницях окупованої України, в тому числі Рейхскомісаріату “Україна”, а також генеральної області “Київ”.

В 90-ті рр. ХХ ст. фактично з'являється плеяда науковців, що прагнули на основі принципової об'єктивності та правдивості відтворити окупаційний період. Серед таких можна відзначити О.Сушка, М.Виговського, І.Дробота, П.Чернегу, П.Рекотова, О.Лисенка, І.Ветрова, О.Потильчака, О.Гончаренка [1].

У середині 90-х рр. ХХ ст. величезний вплив на становлення нової концепції війни та всебічного вивчення окремих її елементів мали публікації М.В.Ковалю [2]. Важливим елементом його концепції став новий погляд на проблему окупаційного режиму в цілому, а також не дослідження питань життя місцевого населення на території Київської області зокрема. Дослідник у своїх монографіях "Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945). Спроба концептуального бачення" [2] та "Україна: 1939–1945: Маловідомі і непрочитані сторінки" [3] намагається рішуче відмовитися від заідеологізованості та заполітизованості історичних фактів, висловлюючи власну думку, що органи окупаційної влади орієнтувалися на повне підпорядкування місцевого населення. Тут наводяться факти централізованого підпорядкування місцевих органів влади вищим структурам [2; 3]. Основний акцент в його монографіях зроблено на вивченні структури органів окупаційної влади на території РКУ та її діяльності.

У 1994 р. нові тенденції вивчення окупаційного періоду мали місце в дослідженнях історика А.Чайковського. Так, в роботі "Невідома війна" [4] автор розкриває життєдіяльність місцевого населення в період окупації, вводить до наукового обігу нові архівні документи та матеріали. Монографія висвітлює широкий аспект проблем війни, замовчуваних майже півстоліття, а також визначає роль місцевих регіональних органів влади на території генеральної області "Київ" у загальній структурі окупаційного режиму [4].

Соціально-економічне становище місцевого населення ГО "Київ" та його ставлення до гітлерівської окупації вивчав у цей час дослідник Ю.Ніколаєць [5]. Автор перекоонує, що геноцид, відмова окупаційної адміністрації від задоволення елементарних прав українців, безчинства й масові пограбування, примусовий набір на роботи до Рейху були характерними для повсякденної управлінської практики німецьких чиновників [5, с. 28].

У II пол. 90-х рр. ХХ ст. вивчалися важливі проблеми нормативно-правового регулювання органів окупаційної влади. У 1997 році дослідником П.В. Рекотвим вперше заявлено про органи управління на окупованих територіях України. Дослідник розглянув проблеми правового порядку, зокрема, організаційну структуру окупаційних органів влади, дав власну оцінку гітлерівського режиму тощо [6, с. 78–80]. У дисертаційному дослідженні цього дослідника зроблено спробу аналізу німецької управлінської системи, створеної окупантами на території України, оцінки її складових, змісту та наслідків функціональної діяльності для українського суспільства з правового погляду.

Одним із важливих напрямків досліджень 90-х років ХХ ст. є вивчення історичного краєзнавства. Серед історико-публіцистичної літератури цього часу слід

відмітити книгу А.С. Зіля "Бориспільщина в роки війни. Документальна розповідь" [7], написану на основі документів і матеріалів обласного архіву, публікацій у періодичних виданнях, повідомлень сільських рад району та спогадів очевидців. У праці частково досліджується регіональна структура органів влади на території Бориспільського району [7, с. 24].

Регіональний аспект проблеми представлений в невеликих повідомленнях дослідників, які з'являлися в періодичній пресі. Так, висвітлювалася культура специфіка Полтавського регіону в роботах С.Я. Фарина [8], Г.Бабич та А.Фесенко [9]. Ці праці дають цікавий фактологічний матеріал по соціальній діяльності органів німецької влади на території Полтавського регіону.

Серед нових тематичних напрямків дослідження виділимо вивчення єврейського питання, історії національної німецької меншини та розширення простору діяльності окупаційних органів. Цю проблематику досліджували М.Коваль та П.Медведок, М.Панчук та Л.Польовий, Б.Чирко та ін. Вивчення історії німецької національної меншини, осмислення історичної долі "фольксдойче" у період Великої Вітчизняної війни започатковане в статті М.В. Ковалю та П.В. Медведка "Фольксдойче" в Україні (1941–1944)" (1992 р.), де розкриті різні аспекти становища німецького населення Київщини в період окупації [10]. У тому ж році дослідник М.Панчук та Л.Польовий у своїй публікації продовжили тему виявлення репресивного характеру радянської національної політики щодо німців м. Києва та Київщини [11]. Органи окупаційної влади у міру своїх можливостей намагалися сприяти допомозі представникам німецької національної меншини на визначеній території.

У середині 90-х рр. ХХ ст. до проблеми дослідження німецького населення України в роки Другої світової війни звернулася низка українських науковців: серед яких В.Б.Євтух та Б.В. Чирко [12]. В роботі цих авторів проаналізований процес повсякденного життя німецького населення на території досліджуваних регіонів. Потрібно згадати і про роботу І.М. Кулініча з питань долі німецької діаспори м. Києва [13]. В дослідженні відзначено про випадки соціальної допомоги німецькій діаспорі з боку німецьких органів окупаційної влади.

Отже, в 90-ті рр. ХХ ст. в українській історіографії з'являється низка нових праць періоду Великої Вітчизняної війни як за тематикою, так і за змістом. За підрахунками автора, до 20 наукових розробок по вказаній вище проблематиці побічно розкривають заявлену автором тему. Пік дослідженості питання припадає на 1994–1996 роки, коли з'явилася більше половини відомих праць. На зламі століть вивчення окупаційного періоду поглиблюється. По-перше, науковці в роботах розкривають на основі раніше недосліджених архівів питання структури органів окупаційної влади як на загальному рівні, Рейхскомісаріаті "Україна", так і на регіональному рівні. В наступні роки проблематика вивчення стала глибинною та багатовекторною. Так, історики О.Перехрест та О.Лисенко зробили ґрунтовний аналіз планів нацистського керівництва щодо використання сільськогосподарського потенціалу України в інтересах забезпечення продовольством Третього рейху

і Вермахту. Органи окупаційної влади визначили організаційні форми, на основі застосування яких працювали селяни, розкрили методи і засоби відбору продовольчих ресурсів в Україні [14, с. 273–284]. Розглянувши плани нацистів щодо політичної долі України, В.І. Кучер у своєму дослідженні визначив розчленування української території як результат задалегідь продуманої політичної диверсії німецького керівництва. Важливою складовою цих планів було створення німецьких органів окупаційної владивцілому, в тому числі і в ГО “Київ” [15, с. 339, 341].

Регіональний аспект проблеми 90-х рр. ХХ ст. в 2000-ті рр. було продовжено. Проблемі використання примусової праці “східних робітників”, або “остарбайтерів”, присвячена монографія С.Д.Гальчака [16]. Автор подав характеристику німецького окупаційного режиму як “систему органів і заходів, спрямованих на колонізацію, нещадне економічне пограбування, анексування окупованих областей, ліквідацію в них національної державності” [16, с. 286].

Регіональний аспект діяльності органів окупаційної влади представлений в повідомленнях дослідників, які з’являлися в періодичній пресі. Так, висвітлювалася робота комунального господарства м. Полтави (О.П. Єрмак) [17], стан освіти (В.Я. Ревегук) [18]. В 2004 р. дослідник В.Ревегук у роботі “Полтавщина в роки Другої світової війни” (1939–1945 рр.) визначає регіональні особливості нацистського окупаційного режиму, запровадженого на теренах Полтавщини. Результатом досліджень стала поява монографії, у якій висвітлюється функціонування гітлерівського управлінського апарату, діяльність місцевих органів влади, нормативне врегулювання щоденного життя цивільного населення в умовах окупації на території Полтавщини [19].

Одним із проявів методологічних пошуків та заповнення існуючих прогалів стала поява значної кількості регіональних розвідок після 2005 р. На дослідженні особливостей окупаційного режиму на теренах ГО “Київ” сконцентрував свою увагу В.Удовик [20]. Один із розділів його дисертації безпосередньо присвячено проблемі аналізу існуючих відносин соціального порядку; автор конкретизував соціальну політику гітлерівців, висвітлив роль українських громадських організацій у допомозі військовополоненим.

Окремим напрямком дослідженості проблеми є кандидатські дисертації. Заслугове на особливу увагу робота 2005 р. Н.Глушенюк, де автор характеризує нормативно-правову базу та особливості її застосування в ході практичної реалізації установок вищого політичного керівництва РКУ [21]. Український історик О.Потильчак глибоко вивчає питання запровадження “нового порядку” на окупованих територіях, вирішення мовного питання за часів окупації, а також експлуатацію трудових ресурсів України на користь Німеччини. Публікація “Професійне навчання і підготовка трудових резервів в Україні” [22] розкриває особливості організації та функціонування початкових професійних шкіл, технікумів, училищ, факультетів та вузів на окупованих територіях. Наводиться фактологічний матеріал по території ГО “Київ”, зокрема, у м. Києві. У праці зроблено аналіз програмних по-

ложень нацистської влади щодо запровадження загальної трудової повинності в 1942 р. [23].

Дослідник – історик І.Г. Ветров у цей час започаткував новий науковий напрям – вивчення проблем економічної експансії Третього Рейху в окупованій Україні. У монографії 2000 р. “Економічна експансія Третього Рейху в Україні” автор розкриває основні заходи гітлерівського керівництва та окупаційної адміністрації щодо налагодження економічного життя в окупованій Україні, умови праці, рівень заробітної плати робітників і службовців, форми експлуатації українських трудових ресурсів на місцевому рівні [24].

Перспективний напрям сучасних досліджень становлять розвідки з економічної політики окупаційної адміністрації у сфері сільського господарства. На якісно новому рівні ця проблематика розроблялася дослідником О.Перехрестом, який послідовно реконструює весь ланцюг злочинного соціально-економічного курсу Берліна: від задумів і конкретних планів до щоденної практики пограбувань і визиску українського села. Розглядає дослідник систему оподаткування, що застосовувалась гітлерівською адміністрацією з метою економічного пограбування селянства [25].

У дисертації та монографії М.Л.Головка, які надруковані протягом 2004–2005 рр., предметом дослідження стали суспільно-політичні організації та рухи України періоду Другої світової війни [26; 27]. У полі зору автора монографії перебували і громадські організації, які діяли на окупованій території України, зокрема, Всеукраїнський Червоний Хрест (далі – УЧХ). Саме цій організації за активної підтримки української інтелігенції та допоміжних органів місцевого управління вдалося врятувати та визволити з полону тисячі військовополонених, надати їм допомогу на території області “Київ”. Діяльність УЧХ на території Київської та Полтавської областей не знайшла відображення в сучасній історіографії. Вивчаючи питання окупаційного режиму, дослідники вказували проблеми забезпечення життя місцевого населення з боку благодійних організацій в контексті вивчення інших проблем окупації. В останні роки з’являються наукові дослідження, в яких автори досліджують діяльність благодійних організацій періоду окупації, в тому числі і УЧХ. Серед перших робіт по історії благодійних організацій цього періоду слід відмітити наукові публікації та кандидатську дисертацію В.М. Удовика [20], які надруковані протягом 2003–2006 рр. В дослідженні автора розкриваються окремі аспекти діяльності УЧХ в зазначеному регіоні. В 2012 р. захищена кандидатська дисертація О.В. Костючка “Створення Київської Міської Управи та її діяльність у соціальній і економічній сферах (вересень 1941 р. – лютий 1942 р.)” [28]. В четвертому розділі дисертаційного дослідження зроблено аналіз діяльності благодійних організацій на території м. Києва в контексті вивчення діяльності Київської міської управи.

Вагомий внесок у вивчення проблеми діяльності органів окупаційної влади зробив дослідник І.Дерейко. У полі інтересів науковця перебувають проблеми організаційної структури окупаційних органів РКУ, особливості формування й застосування колаборантських збройних формувань, кадрове й матеріальне забез-

печення місцевих поліційних структур, зокрема ГО “Київ” [29;30].

В одній з публікацій В.Дудник розглядаються проблеми функціонування Київської міської управи в перші місяці встановлення окупаційного режиму. Дослідниця вважає, що діяльність Київської міської управи як складової управлінської системи окупаційної влади з відбудови міського господарства говорить про те, що німецькі органи влади створили потужну систему управління [31, с. 205]. Функціонування Київської міської управи в контексті соціальних аспектів життя міського населення РКУ розглядає у своїх публікаціях Т.Заболотна [32]. У її дослідженні простежуються відносини між місцевими органами влади й німецькою окупаційною адміністрацією, розкриті заходи міських голів, спрямовані на врегулювання повсякденного життя киян, налагодження елементарної роботи комунальної інфраструктури [33].

В новітній українській історіографії окремим тематичним напрямком є застосування примусової праці робітників з України в економіці Третього Рейху та діяльності окупаційних органів влади у цьому напрямку. На прикладі Київщини цю проблему вивчала Т.Пастушенко [34]. Для її робіт характерним є широке залучення спогадів та свідчень безпосередніх учасників цих подій. Одним з напрямів сучасних наукових досліджень є вивчення політики окупаційної адміністрації в соціокультурній сфері. Історик І.Спудка доводить, що основним принципом соціальної політики, здійснюваної окупаційною адміністрацією, стала загальна трудова повинність, хоча видані для цього інструкції і розпорядження (нормативна база) мали здебільшого декларативний характер і виконувалися частково [35]. У дисертаційній роботі І.Перехрест розглядаються основні напрями діяльності окупаційної адміністрації на території Рейхскомісаріату “Україна” крізь призму планів колонізації української території, реалізації плану “Ост” [36].

Досить предметно проблемами організації окупаційного апарату влади на теренах РКУ займається О.Лисенко, який у розділі “Система управління окупованими територіями України (1941–1944 рр.)” (2009 р.) характеризує організаційну структуру органів апарату центрального управління. Вчений доводить, що органи місцевого управління області “Київ” не можна називати “органами самоуправління”, оскільки вони виконували вказівки окупаційних властей і не мали юридичної автономії [37]. Автор вважає за доцільне підтримати та розділити позицію автора роботи. Ширше порівняно з іншими дослідженнями проблема функціонування цивільної адміністрації РКУ представлена в розділі “Система управління окупованими територіями” праці “Історія Другої світової війни: погляд з XXI століття” [38]. Автори цього розділу характеризують систему адміністративно-територіального устрою РКУ, окреслюють службову компетенцію органів управління усіх рівнів, показуючи механізми формування впливу на місцеве суспільство [38].

Механізми, засоби та методи втілення інформаційної політики гітлерівського керівництва на окупованих територіях РКУ в монографії “Формування німецького інформаційного простору в Рейхскомісаріаті України та в зоні військової адміністрації (червень 1941–1944 рр.)”

розглядає О.Салата. Авторка дослідження аналізує співпрацю між Міністерством східних окупованих територій та Міністерством народної освіти і пропаганди Німеччини в питаннях організації пропагандистського апарату та змісту його діяльності, називає структуру окупаційних органів влади [39]. Дослідник В.Шайкан у монографії “Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр.” показав засоби впливу на українське населення радянських, нацистських і самостійницьких ідеологічних структур на різних етапах війни, а також визначив роль громадських організацій як засобу ідеологічної боротьби в Україні в добу окупації [40].

Наступним можна виділити блок питань, пов’язаних із співпрацею місцевих жителів з німецькими окупантами. У сучасній історичній науці гостро дискутується така суперечлива неоднозначна проблема воєнного минулого як колабораціонізм. Серед тих, хто першими в незалежній Україні почав спеціально вивчати цей складний феномен, – В.Шайкан. Результати її наукового пошуку відображені в монографії та докторській дисертації [41].

У праці К.Курилишина “Українське життя в умовах німецької окупації (1939–1944 рр.): за матеріалами україномовної легальної преси” здійснено спробу проведення системного аналізу становища місцевого населення України та окупаційної політики німецької адміністрації. При цьому основним джерелом дослідження стали матеріали тогочасної української окупаційної періодики [42, с. 54]. Розглянуто різні аспекти життя українців на регіональному рівні, зокрема ГО “Київ”: від кримінальних покарань до паспортно-реєстраційних заходів окупаційної адміністрації, трудового законодавства, цінової політики і житлової сфери.

В 2000–х рр. продовжують вивчатися питання політики нацистського окупаційного режиму щодо етнічних німців України. Їх вивчають О.Іванов та І.Іваньков, які стверджують, що ці заходи гітлерівців були частиною глобального плану створення прошарку німецького селянства в Східній Європі шляхом масової колонізації та винищення місцевого населення [43]. Цій же проблемі була присвячена і дисертація І.Іванькова, у якій характеризується діяльність тих окупаційних управлінських структур, що відповідали за реалізацію планів німецької колонізації на теренах ГО “Київ” [44].

На думку автора, в новітній період з’явився ще один важливий напрям в українській історіографії періоду окупації – релігійна тематика. Вивченням стосунків між окупаційними органами і релігійними інституціями займаються О.Лисенко, В.Гордієнко, І.Грідіна, Ю.Волошина, Н.Стоколос, І.Поїздник. Автори висвітлюють процес відновлення діяльності церковних організацій, механізму стосунків між церковними ієрархами, кліром та тогочасною владою на території області “Київ”. Органи окупаційної влади на місцях намагаються завадити вільному розвитку релігійних організацій, відбуваються переслідування, арешти, репресії.

На сучасному етапі єдиним дослідником, який безпосередньо займається вивченням органів окупаційної влади є О.М. Гончаренко. У своїй монографії [45] на матеріалах архівних і друкованих джерел він досліджує проблеми функціонування окупаційної адміністрації

РКУ. Вперше в новітній історії вивчається нормативно-правова система органів окупаційної влади. Зокрема, автор аналізує проблеми організаційно-правового забезпечення функціонування цивільної адміністрації РКУ, що дало змогу охарактеризувати ступінь ефективності роботи німецького управлінського апарату. В 2012–2014 рр. над питаннями функціонування органів місцевого управління окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату “Україна” (1941–1944 рр.) працює Мельнічук Л.В. [46], яка захистила кандидатську дисертацію на відповідну тему.

Аналіз новітніх досліджень з проблеми окупаційного режиму протягом 1941–1944 рр. в Україні дає автору можливість стверджувати, що проблема соціально-правової діяльності органів окупаційної влади частково досліджується в зарубіжних публікаціях. Про особливості організації окупаційного управлінського апарату на захоплених територіях України в 90-их рр. ХХ ст. йдеться у працях відомого вченого діаспори – О.Субтельного [47, с. 404–410]. Російський учений І.Альтман, розглядаючи нацистський окупаційний режим у контексті долі єврейського населення, здійснює аналіз управлінської системи, запровадженої на теренах РКУ, доводить, що місцева населення було обмежене у правах [48]. Дослідник С.Чуєв у праці “Спецслужби Третього Рейху” приділив увагу функціонуванню німецьких та місцевих поліційних формувань генеральних округ Рейхскомісаріату “Україна” [49]. Предметом свого наукового пошуку обрав тему колаборації історик В.Ковальов. У книзі “Нацистська окупація і колабораціонізм в Росії” розглядаються окремі аспекти функціонування окупаційних органів влади, визначаються причини участі радянських громадян у різних формах співпраці з окупаційною адміністрацією [50; 51].

Релігійній ситуації на окупованих територіях присвятив свої статті К.Беркгофф [52]. Умовам життя цивільного населення в окупованій Україні та взаємодії з органами окупаційної влади присвячене дослідження “Життя та смерть на Україні в роки нацистського правління” [53]. Автор праці прагне простежити взаємостосунки між окупаційною владою і місцевим суспільством.

Функціонування закладів освіти на теренах РКУ розглядає німецька дослідниця Бланка Єржабкова [54]. Автор роботи, використавши фонди архіву Інститут історії в Мюнхені, не лише розглядає “освітнянську тематику”, а й приділяє значну увагу німецькій окупаційній політиці щодо Сходу та України.

Отже, аналіз історіографії дозволяє стверджувати, що новітня історіографія проблеми соціально-правової діяльності органів окупаційної влади генеральної області “Київ” не знайшла глибокого наукового вивчення протягом 90-х рр. ХХ ст. і до сьогодні. Аналіз новітніх розробок дозволили автору виокремити лише окремі тематичні напрямки періоду окупації, де лише частково зроблені акценти на з’ясування системи органів окупаційної влади, чіткого регламентування їх у виконанні розпоряджень, інструкцій, наказів, регіональну специфіку їх діяльності, вплив на вирішення політичного напрямку окупаційної влади, вирішення проблем економічного та гуманітарного

напрямків діяльності окупаційної влади в окремих адміністративно-територіальних одиницях.

Серед тематичних напрямків, які розкривають соціально-правові питання діяльності управлінських органів окупації, слід виділити нормативно-правовий (П.Рекотов, О.Гончаренко), які безпосередньо в загальному варіанті вивчають проблему, проте детально не розкривають специфіку генеральної області “Київ”. Це дозволяє автору зробити узагальнений висновок про перспективу вивчення цієї проблеми, враховуючи результати роботи своїх попередників. На думку автора, детального вивчення потребує управлінська система всіх рівнів, створених на теренах генеральної області “Київ”, механізми службової взаємодії між органами та установами окупаційної адміністрації.

Список використаних джерел

1. Сушко О.О. Українське питання на початку другої світової війни / О.О. Сушко, П.М. Чернега // Матеріали міжнародної наукової конференції “50 - річчя перемоги над фашизмом: наслідки і уроки”, 4 - 5 травня 1995 р., Київ. – В 2 - х ч., – К., 1995. – Ч.1. – С. 12–20; Сушко О. Політичні погляди німецького керівництва на незалежність України в період другої світової війни / Сушко О., Берендєєв О. // Історія слов'янських народів: актуальні проблеми дослідження.–К., 2000. – Вип.6: Слов'янські народи в другій світовій війні. – С. 76–78; Чернега П.М. Внесок трудівників підприємств танкової промисловості України у зміцнення обороноздатності СРСР / П.М. Чернега, О.О. Сушко // Україна у другій світовій війні: уроки історії та сучасність: матеріали міжнародної наукової конференції (27–28 жовтня 1994 р). – Київ, 1995.– С.217–219.
2. Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945). Спроба концептуального бачення / Коваль М.В. – К. : Вища школа, 1994.– 57 с.
3. Коваль М.В. Україна: 1939–1945: Маловідомі і непрочитані сторінки історії / Коваль М.В. – К. : Вища школа, 1995.– 194 с.
4. Чайковський А. Невідома війна (Парт. Рух в Україні 1941–1944 рр. мовою документів, очима історика) / Чайковський А. – К. : Україна, 1994.– 255 с.
5. Ніколаєць Ю. Становище та настрої населення України на початку німецько-фашистської окупації (червень 1941– липень 1942 рр.) / Ніколаєць Ю. – Вінниця: Тезіс, 1999.– 64 с.
6. Рекотов П. Плани та характер окупаційного режиму в Україні 1941–1944 рр. / Рекотов П. // Право України.– 1997.– № 3.– С.78–89.
7. Зиль А.С. Бориспільщина в роки війни. Документальна розповідь.– К. : Харпер, 1996.– 142 с.
8. Фарина С.Я. Національно-культурне життя на Кременчуччині в роки гітлерівської окупації (1941–1943 рр.) / Науково-теоретична конференція. До 50-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників.– Кременчук, 1994.– С.34–37.
9. Бабич Г., Фесенко А. Німецький окупаційний режим на Миргородщині в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1943 рр.) // Сторінки історії Миргородщини. Збірник наукових праць. – Полтава: Полтавський літератор, 2000.– Вип.1.– С.115–128.
10. Коваль М.В., Медведок П.В. “Фольксдойче” в Україні (1941–1944 рр.) // УІЖ. – 1992.– № 5.– С.15–22.
11. Панчук М., Польовий Л. Під пресом тоталітарного режиму. Німці України в радянський період // Політика і час.– 1992.– № 9–10.– С.61–66.
12. Євтух В.Б., Чирко Б.В. Німці в Україні (1920–1990-і роки) / центр етносоціальних та етнополітичних досліджень Ін-ту соціології НАН України.– К. : Інтел, 1994.– 183 с.; Чирко Б.В. Німці в Україні // Відродження.– 1997.– № 1.– С.13–17.
13. Кулинич І.М. Німецька діаспора в столиці України Києве // Вопросы германской истории.– Днепропетровск: Вид-во Дніпропетровського університету, 1996.– С.31–41.
14. Лисенко О.Е., Перехрест О.Г. Українське село в роки окупації / О.Е.Лисенко, О.Г. Перехрест // Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах. – К. : Наукова думка, 2002.– Т.2.– 653 с.
15. Політична історія України. ХХ ст. У 6 т. – К. : Генеза, 2002–2003. Т.4.: Україна у Другій світовій війні, 1939–1945. – (Керівник тому В.І. Кучер).– К., 2003.– 584 с.

16. Гальчак С.Д. "Східні робітники" з Поділля у Третью Рейху: депортація, нацистська каторга, опір поневоловачам / Гальчак С.Д. – Вінниця: "Книга-Вега" ВАТ "Віноблдрукарня", 2003.– 344 с.
17. Срмак О.П. Полтавський "Водоканал" у період Великої Вітчизняної війни (1941–1945 роки) // Історична пам'ять. Науковий збірник.– Полтава: АСМІ.– 2000.– № 1–2.– С.64–84.
18. Ревегук В.Я. Стан освіти на Полтавщині в умовах німецько-фашистської окупації (1941–1943 роки) // Історична пам'ять. Науковий збірник.– Полтава: АСМІ.– 2002.– № 1–2.– С.31–40.
19. Ревегук В.Я. Полтавщина в роки Другої світової війни (1939–1945) / Ревегук В.Я.– Полтава, 2004.– 288 с.
20. Удовик В.М. Німецько-фашистський окупаційний режим (1941–1944 рр.) на території генеральної області "Київ" (Київська та Полтавська області): дис... канд.іст.наук: 07.00.01 / Удовик Володимир Миколайович.– К., 2005.– 236 с.
21. Глушенко Н.М. Аграрна політика Німеччини в рейхскомісаріаті "Україна" 1941–1944 рр.: дис... канд.іст.наук: 07.00.01 / Глушенко Наталя Миколаївна.– К., 2005.– 202 с.
22. Потильчак О. Професійне навчання і підготовка трудових резервів в Україні в період німецько-фашистської окупації (1941–1944 рр.).– К.: Міжнародна фінансова агенція, 1998.– 36 с.
23. Потильчак О.В. Експлуатація трудових ресурсів України гітлерівською Німеччиною у роки окупації: дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Потильчак Олександр Валентинович.– К., 1999.– 205 с.
24. Ветров І.Г. Економічна експансія Третього Рейху в Україні / Ветров І.Г. – К.: Четверта хвиля, 2000.– 232 с.
25. Перехрест О.Г. Життя українського селянства в роки нацистської окупації 1941–1944 рр. / Перехрест О.Г. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.– Серія: Історія. Збірник наукових праць. – Вінниця, 2005.– Вип.9.– С.163–171.
26. Головка М.Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939–1945 рр.: Монографія / Головка М.Л. – К.: Олан, 2004.– 704 с.
27. Головка М.Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939–1945 рр.: дис... докт. іст. наук: 07.00.01 / Головка Микола Леонтійович. – К., 2005.– 499 с.
28. Костючок О.В. Створення Київської Міської Управи та її діяльність у соціальній і економічній сфері (вересень 1941 р. – лютий 1942 р.): дис... канд. істор. наук: 07.00.01 / Костючок Олександр Васильович.– К., 2012.– 245 с.
29. Перехрест І.В. Медико-санітарні наслідки Великої Вітчизняної війни для населення України та їх ліквідація у період відбудови (1943–1950 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Перехрест Ірина В'ячеславівна. – Черкаси, 2007.– 291 с.
30. Михайлюк М. Українське питання як джерело конфлікту між Альфредом Розенбергом та Еріхом Кохом / Михайлюк М. // Історичний журнал.– 2008.– № 6.– С.23–31.
31. Дудник В. Діяльність Київської міської управи у перші місяці фашистської окупації / Дудник В. // Сторінки воєнної історії: 36. наук. статей / НАН України, Ін-т історії України.– К., 2005.– Вип.9.– Ч.2.– С.205–213.
32. Заболотна Т. Легітимізаційні заходи окупаційної влади щодо міського населення на окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Заболотна Т. // Сторінки воєнної історії: 36. наук. статей / НАН України, Ін-т історії України.– К., 2006.– Вип.10.– С.340–385.
33. Заболотна Т. Повсякденне життя киян в умовах нацистської окупації (вересень–грудень 1941 р.) / Заболотна Т. // Сторінки воєнної історії: 36. наук. статей / НАН України, Ін-т історії України.– К., 2007.– Вип.11.– С.106–107.
34. Пастушенко Т.В. Остарбайтери з України: вербування, примусова праця, репатріація (історико-соціальний аналіз на матеріалах Київщини): дис... канд. іст. наук. – К., 2007. – 241 арк.
35. Спудка І.М. Німецька окупаційна політика у соціокультурній сфері в рейхскомісаріаті "Україна" (1941–1944): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Спудка Ірина Миколаївна. – Запоріжжя, 2007.– 229 с.
36. Перехрест І.В. Медико-санітарні наслідки Великої Вітчизняної війни для населення України та їх ліквідація у період відбудови (1943–1950 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Перехрест Ірина В'ячеславівна. – Черкаси, 2007.– 291 с.
37. Історія державної служби в Україні. У 5-ти т.; Голов. Управл. Держ. Служби України, Інститут історії НАН України.– К.: Ніка-Центр, 2009.– Т.2.– 512 с.
38. Гончаренко О., Лисенко О., Першина Т. Система управління окупованими територіями України // Україна у Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.: Історичні нариси // НАН України, Інститут історії України / Гончаренко О., Лисенко О., Першина Т. – К.: НВП "Видавництво "Наукова думка", НАН України", 2010.– Кн.1.– 735 с.
39. Салата О.О. Формування німецького інформаційного простору в Рейхскомісаріаті України та в зоні військової адміністрації (червень 1941–1944 рр.) / Монографія / Салата О.О.– Донецьк: Норд-Прес, 2010.– 344 с.
40. Шайкан Валерій. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. / Шайкан Валентин.– Кривий Ріг: КП "Криворізька друкарня", 2010.– 436 с.
41. Шайкан В. Стан системи судочинства на території рейхскомісаріату "Україна" та зони військової адміністрації в роки гітлерівської окупації / Шайкан В. // Сторінки воєнної історії: 36. наук. статей / НАН України, Ін-т історії України.– К., 2007.– Вип.11.– С.205–210.
42. Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939–1944 рр.): за матеріалами україномовної легальної преси: монографія / Курилишин К. // НАН України. ЛННБ України ім. В.Стефаніка. Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського.– Львів, 2010.– 328 с.
43. Іванов О.Ф., Іваньков І.О. Політика нацистського режиму стосовно етнічних німців України / Іванов О.Ф., Іваньков І.О. // Український історичний журнал. – 2005.– № 3.– С.83–95.
44. Іваньков І.А. Окупаційна політика гітлерівської Німеччини стосовно етнічних німців у Рейхскомісаріаті "Україна": дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Іваньков Ігор Анатолійович.– К., 2006.– 238 с.
45. Гончаренко О.М. Функціонування окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату "Україна": управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.).– К., НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011.– 600 с.
46. Мельничук Л.В. Функціонування органів місцевого управління окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату "Україна" (1941–1944 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Мельничук Ліна Володимирівна. – Переяслав-Хмельницький, 2014.– 20 с.
47. Субтельний Орест. Україна: історія (Пер. з англ. Ю.І. Шевчука; Вст. ст. С.В.Кульчицького) / Субтельний Орест.– К.: Либідь, 1992.– 512 с.
48. Альтман І.А. Холокост и еврейское сопротивление на оккупированной территории СССР: учеб. пособие для студентов высших учеб. заведений / Под. ред. проф. А.Г. Асмолова / И.А.Альтман, А.Г.Асмолов.– М.: Фонд "Холокост", 2002.– 320 с.
49. Чуев С.Г. Спецслужбы Третьего Рейха. Книга II / Чуев С.Г. – СПб.: Издательский дом "Нева"; М.: "ОЛМА-ПРЕС Образование", 2003.– 447 с.
50. Ковалев Б.Н. Нацистская оккупация и коллаборационизм в России, 1941–1944 / Б.Н. Ковалев.– М.:Транзиткнига, 2003. – 483 с.
51. Ковалев Б.Н. Коллаборационизм в России в 1941–1945 гг.: типы и формы; НовГУ имени Ярослава Мудрого Ковалев Б.Н. – Великий Новгород, 2009.– 372 с.
52. Беркгоф К. Чи було релігійне відродження в Україні під час нацистської окупації? / К.Беркгоф // Український історичний журнал.– 2005.– № 3.– С.16–36.
53. Berkhoff K. Harvest of Despair. Life and Death in Ukraine under Nazi Rules / Berkhoff K. – Cambridge, Massachusetts and London.– 2004.– 463 p.
54. Єржабкова Бланка. Шкільна справа та шкільна політика в рейхскомісаріаті "Україна" (1941–1944) у світлі німецьких документів / Єржабкова Бланка // Переклад з німецької мови.– Київ: Наукова думка, 2008.– 272 с.

References

1. Sushko O.O. Ukrai'ns'ke pytannja na pochatku drugoi' svitovoi' vijny / O.O. Sushko, P.M. Chernega // Materialy mizhnarodnoi' naukovoї konferencii "50 - richchja peremogy nad fashyzmom: naslydky i uroky", 4 - 5 travnja 1995 r., Kyi'v. – V 2 - h ch., – K., 1995. – Ch.1. – S. 12–20; Sushko O. Politychni poglady nimec'kogo kerivnyctva na nezalezhnist' Ukrai'ny u period drugoi' svitovoi' vijny / Sushko O., Berendjejev O. // Istorija slov'jans'kyh narodiv: aktual'ni problemy doslidzhennja. – K., 2000. – Vyp.6: Slov'jans'ki narody u drugij svitovij vijni. – S. 76–78; Chernega P.M. Vnesok trudivnykiv pidpryjemstv tankovoi' promyslovosti Ukrai'ny u zmicnennja oboronozdatnosti SRSR / P.M. Chernega, O.O. Sushko // Ukrai'na u

- drugij svitovij vijni: uroky istorii' ta suchasnist': materialy mizhnarodnoi' naukovoi' konferencii' (27–28 zhovtnja 1994 r.). – Kyi'v, 1995. – S. 217–219.
2. Koval' M.V. Ukrai'na u Drugij svitovij i Velykij Vitchyznjanij vijnah (1939–1945). Sproba konceptual'nogo bachennja / Koval' M.V. – K. : Vyshha shkola, 1994. – 57 s.
3. Koval' M.V. Ukrai'na: 1939–1945: Malovidomi i neprochytani storinky istorii' / Koval' M.V. – K. : Vyshha shkola, 1995. – 194 s.
4. Chajkovs'kyj A. Nevidoma vijna (Part. Ruh v Ukrai'ni 1941–1944 rr. movoju dokumentiv, ochyma istoryka) / Chajkovs'kyj A. – K. : Ukrai'na, 1994. – 255 s.
5. Nikolajec' Ju. Stanovyshhe ta nastroi' naselennja Ukrai'ny na pochatku nimec'ko-fashysts'koi' okupacii' (cherven' 1941 – lypen' 1942 rr.) / Nikolajec' Ju. – Vinnyca: Tezis, 1999. – 64 s.
6. Rekotov P. Planj ta karakter okupacijnogo rezhymu v Ukrai'ni 1941–1944 rr. / Rekotov P. // Pravo Ukrai'ny. – 1997. – № 3. – S. 78–89.
7. Zyl' A.S. Boryspil'shyna v roky vijny. Dokumental'na rozpovid'. – K. : Harper, 1996. – 142 s.
8. Faryna S.Ja. Nacional'no-kul'turne zhyttja na Kremen-chuchchyni v roky gitlerivs'koi' okupacii' (1941–1943 rr.) / Naukovo-teoretychna konferencija. Do 50-richchja vyzvolennja Ukrai'ny vid nimec'ko-fashysts'kyh zagarnykyv. – Kremenчук, 1994. – S. 34–37.9. Babych G., Fesenko A. Nimec'kyj okupacijnyj rezhym na Myr-gorodshhyni v roky Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny (1941–1943 rr.) // Storinky istorii' Myr-gorodshhyni. Zbirnyk naukovykh prac'. – Pol-tava: Poltavsk'kyj literator, 2000. – Vyp.1. – S. 115–128.
10. Koval' M.V., Medvedok P.V. "Fol'ksdojche" v Ukrai'ni (1941–1944 rr.) // UIZh. – 1992. – № 5. – S. 15–22.
11. Panchuk M., Pol'ovij L. Pid presom totalitarnogo rezhymu. Nimci Ukrai'ny v radjans'kyj period // Polityka i chas. – 1992. – № 9–10. – S. 61–66.
12. Jevtuh V.B., Chyrko B.V. Nimci v Ukrai'ni (1920–1990–i roky) / centr etnosocial'nyh ta etnopolitychnykh doslidzhen' In-tu sociologii' NAN Ukrai'ny. – K. : Intel, 1994. – 183 s.; Chyrko B.V. Nimci v Ukrai'ni // Vidrodzhennja. – 1997. – № 1. – S. 13–17.
13. Kulinich I.M. Nimeckaja diaspora v stolice Ukrainy Kieve // Voprosy germanskoj istorii. – Dnepropetrovsk: Vyd-vo Dnipropetrov's'kogo universytetu, 1996. – S. 31–41.
14. Lysenko O.E., Perehrest O.G. Ukrai'ns'ke selo v roky okupacii' / O.Je. Lysenko, O.G. Perehrest // Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva. Narysy v 2-h tomah. – K. : Naukova dumka, 2002. – T.2. – 653 s.
15. Politychna istorija Ukrai'ny. XX st. U 6 t. – K. : Geneza, 2002–2003. T.4.: Ukrai'na u Drugij svitovij vijni, 1939–1945. – (Kerivnyk tomu V.I. Kucher). – K., 2003. – 584 s.
16. Gal'chak S.D. "Shidni robitnyky" z Podillja u Tret'omu Rejhu: deportacija, nacysts'ka katorga, opir ponevoljuvacham / Gal'chak S.D. – Vinnyca: "Knyga-Vega" VAT "Vinobludrukarnja", 2003. – 344 s.
17. Jermak O.P. Poltavsk'kyj "Vodokanal" u period Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny (1941–1945 roky) // Istorychna pam'jat'. Naukovyj zbirnyk. – Poltava: ASMI. – 2000. – № 1–2. – S. 64–84.
18. Reveguk V.Ja. Stan osvity na Poltavshhyni v umovah nimec'ko-fashysts'koi' okupacii' (1941–1943 roky) // Istorychna pam'jat'. Naukovyj zbirnyk. – Poltava: ASMI. – 2002. – № 1–2. – S. 31–40.
19. Reveguk V.Ja. Poltavshhyna v roky Drugoi' svitovoi' vijny (1939–1945) / Reveguk V.Ja. – Poltava, 2004. – 288 s.
20. Udovik V.M. Nimec'ko-fashysts'kyj okupacijnyj rezhym (1941–1944 rr.) na terytorii' general'noi' oblasti "Kyiv" (Kyiv's'ka ta Poltav's'ka oblasti): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Udovik Volodymyr Mykolajovyč. – K., 2005. – 236 s.
21. Glushenok N.M. Agrarna polityka Nimechchyn v rejhskomisariati "Ukrai'na" 1941–1944 rr.: dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Glushenok Natalija Mykolai'vna. – K., 2005. – 202 s.
22. Potyl'chak O. Profesijne navchannja i pidgotovka trudovyh rezerv v Ukrai'ni v period nimec'ko-fashysts'koi' okupacii' (1941–1944 rr.). – K. : Mizhnarodna finansova agencija, 1998. – 36 s.
23. Potyl'chak O.V. Eksploatacija trudovyh resursiv Ukrai'ny gitlerivs'koju Nimechchynuju u roky okupacii': dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Potyl'chak Oleksandr Valentynovyč. – K., 1999. – 205 s.
24. Vjetrov I.G. Ekonomichna ekspansija Tret'ogo Rejhu v Ukrai'ni / Vjetrov I.G. – K. : Chetverta hvylja, 2000. – 232 s.
25. Perehrest O.G. Zhyttja ukrai'ns'kogo seljanstva v roky nacysts'koi' okupacii' 1941–1944 rr. / Perehrest O.G. // Naukovi zapy-sky Vinnyc'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Myhajla Kocjubyn's'kogo. – Serija: Istorija. Zbirnyk naukovykh prac'. – Vinnyca, 2005. – Vyp.9. – S. 163–171.
26. Golovko M.L. Suspil'no-politychni organizacii' ta ruhy Ukrai'ny v period Drugoi' svitovoi' vijny. 1939–1945 rr.: Monografija / Golovko M.L. – K. : Olan, 2004. – 704 s.
27. Golovko M.L. Suspil'no-politychni organizacii' ta ruhy Ukrai'ny v period Drugoi' svitovoi' vijny. 1939–1945 rr.: dys... dokt. ist. nauk: 07.00.01 / Golovko Mykola Leontijovyč. – K., 2005. – 499 s.
28. Kostjuchok O.V. Stvorennja Kyi'vs'koi' Mis'koi' Upravy ta i'i' dijalnist' u social'nij i ekonomichnij sferah (veresen' 1941 r. – ljutyj 1942 r.): dys... kand. istor. nauk: 07.00.01 / Kostjuchok Oleksandr Vasylovych. – K., 2012. – 245 s.
29. Perehrest I.V. Medyko-sanitarni naslidky Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny dlja naselennja Ukrai'ny ta i'h likvidacija u period vidbudovy (1943–1950 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Perehrest Iryna V'jacheslavivna. – Cherkasy, 2007. – 291 s.
30. Myhajljuk M. Ukrai'ns'ke pytannja jak dzherelo konfliktu mizh Al'fredom Rozenbergom ta Erihom Kohom / Myhajljuk M. // Istorychnyj zhurnal. – 2008. – № 6. – S. 23–31.
31. Dudnyk V. Dijalnist' Kyi'vs'koi' mis'koi' upravy u pershi misjaci fashysts'koi' okupacii' / Dudnyk V. // Storinky vojennoi' istorii': Zb. nauk. statej / NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. – K., 2005. – Vyp.9. – Ch.2. – S. 205–213.
32. Zabolotna T. Legitymacijni zahody okupacijnoi' vlady shhodo mis'kogo naselennja na okupovanij terytorii' Ukrai'ny v roky Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny / Zabolotna T. // Storinky vojennoi' istorii': Zb. nauk. statej / NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. – K., 2006. – Vyp.10. – S. 340–385.
33. Zabolotna T. Povsjakdenne zhyttja kyjan v umovah nacysts'koi' okupacii' (veresen'–gruden' 1941 r.) / Zabolotna T. // Storinky vojennoi' istorii': Zb. nauk. statej / NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. – K., 2007. – Vyp.11. – S. 106–107.
34. Pastushenko T.V. Ostarbajtery z Ukrai'ny: verbuvannja, pry-musova pracija, repatriacija (istoryko-social'nyj analiz na materialah Kyi'vshhyni): dys... kand. ist. nauk. – K., 2007. – 241 ark.
35. Spudka I.M. Nimec'ka okupacijna polityka u sociokul'turnij sferi v rejhskomisariati "Ukrai'na" (1941–1944): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Spudka Iryna Mykolai'vna. – Zaporizhzhja, 2007. – 229 s.
36. Perehrest I.V. Medyko-sanitarni naslidky Velykoi' Vitchyznjanoi' vijny dlja naselennja Ukrai'ny ta i'h likvidacija u period vidbudovy (1943–1950 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Perehrest Iryna V'jacheslavivna. – Cherkasy, 2007. – 291 s.
37. Istorija derzhavnoi' sluzhby v Ukrai'ni. U 5–ty t.; Golov. Upravl. Derzh. Sluzhby Ukrai'ny, Instytut istorii' NAN Ukrai'ny. – K. : Nika-Centr, 2009. – T.2. – 512 s.
38. Goncharenko O., Lysenko O., Pershyna T. Systema upravlinnja okupovanymy terytorijamy Ukrai'ny // Ukrai'na u Drugij svitovij vijni: pogljad z XXI st.: Istorychni narysy // NAN Ukrai'ny, Instytut istorii' Ukrai'ny / Goncharenko O., Lysenko O., Pershyna T. – K. : NVP "Vydavnytstvo "Naukova dumka", NAN Ukrai'ny", 2010. – Kn.1. – 735 s.
39. Salata O.O. Formuvannja nimec'kogo informacijnogo prostoru v Rejhskomisariati Ukrai'ny ta v zoni vijs'kovoji' administracii' (cherven' 1941–1944 rr.) / Monografija / Salata O.O. – Donec'k: Nord-Pres, 2010. – 344 s.
40. Shajkan Valerij. Ideologichna borot'ba v Ukrai'ni periodu Drugoi' svitovoi' vijny 1939–1945 rr. / Shajkan Valentyn. – Kryvyj Rig: KP "Kryvoriz'ka drukarnja", 2010. – 436 s.
41. Shajkan V. Stan systemy sudochynstva na terytorii' rejhskomisariatu "Ukrai'na" ta zony vijs'kovoji' administracii' v roky gitlerivs'koi' okupacii' / Shajkan V. // Storinky vojennoi' istorii': Zb. nauk. statej / NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. – K., 2007. – Vyp.11. – S. 205–210.
42. Kurylyshyn K. Ukrai'ns'ke zhyttja v umovah nimec'koi' okupacii' (1939–1944 rr.): za materialamy ukrai'nomovnoi' legal'noi' presy: monografija / Kurylyshyn K. // NAN Ukrai'ny. LNNB Ukrai'ny im. V.Stefanyka. L'viv's'ke viddilennja Instytutu ukrai'ns'koi' arheografii' ta dzhereloznavstva im. M.S. Grushevs'kogo. – L'viv, 2010. – 328 s.
43. Ivanov O.F., Ivan'kov I.O. Polityka nacysts'kogo rezhymu stosovno etnichnyh nimciv Ukrai'ny / Ivanov O.F., Ivan'kov I.O. // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2005. – № 3. – S. 83–95.
44. Ivan'kov I.A. Okupacijna polityka gitlerivs'koi' Nimechchyni stosovno etnichnyh nimciv u Rejhskomisariati "Ukrai'na": dys... kand. ist. nauk: 07.00.02 / Ivan'kov Igor Anatolijovyč. – K., 2006. – 238 s.
45. Goncharenko O.M. Funkcionuvannja okupacijnoi' administracii' Rejhskomisariatu "Ukrai'na": upravlins'ko-rozporjadchi ta organizacijno-pravovi aspekty (1941–1944 rr.). – K., NPU im. M.P. Dragomanova, 2011. – 600 s.

46. Mel' nichuk L.V. Funkcionuvannja organiv miscevoغو upravlinnja okupacijnoj' administracii' Rejhskomisariatu "Ukrai'na" (1941–1944 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Mel' nichuk Lina Volodymyrivna. – Perejaslav–Hmel' nyc' kyj, 2014. – 20 s.

47. Subtel'nyj Orest. Ukrai'na: istorija (Per. z angl. Ju.I. Shevchuka; Vst. st. S.V. Kul' chyc' kogo) / Subtel'nyj Orest. – K. : Lybid', 1992. – 512 s.

48. Al'tman I.A. Holokost i evrejskoe soprotivlenie na okkupirovannoj territorii SSSR: ucheb. posobie dlja studentov vysshih ucheb. zavedenij / Pod. red. prof. A.G. Asmolova / I.A. Al'tman, A.G. Asmolov. – M. : Fond "Holokost", 2002. – 320 s.

49. Chuev S.G. Spetsluzhby Tret'ego Rejha. Kniga II / Chuev S.G. – SPb.: Izdatel'skij dom "Neva"; M. : "OLMA–PRES Obrazovanie", 2003. – 447 s.

50. Kovalev B.N. Nacistskaja okkupacija i kollaboracionizm v Rossii, 1941–1944 / B.N. Kovalev. – M. : Tranzitkniga, 2003. – 483 s.

51. Kovalev B.N. Kollaboracionizm v Rossii v 1941–1945 gg.: tipy i formy; NovGU imeni Jaroslava Mudrogo Kovalev B.N. – Velikij Novgorod, 2009. – 372 s.

52. Berkhof K. Chy bulo religijne vidrodzhennja v Ukrai'ni pid chas nacysts'koi' okupacii' ? / K.Berkhof // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2005. – № 3. – S. 16–36.

53. Berkhoff K. Harvest of Despair. Life and Death in Ukraine under Nazi Rules / Berkhoff K. – Cambridge, Massachusetts and London. – 2004. – 463 p.

54. Jerzhabkova Blanka. Shkil'na sprava ta shkil'na polityka v rejhskomisariati "Ukrai'na" (1941–1944) u svitli nimec'kyh dokumentiv / Jerzhabkova Blanka // Pereklad z nimec'koi' movy. – Kyi'v: Naukova dumka, 2008. – 272 s.

Glavatskyi M.V., postgraduate Department of History of Ukraine, Institute for History Education National Pedagogical M.P. Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), maks_glavatskyi@ukr.net

Socio-legal activities of the occupying power of the general area of "Kyiv" in 1941–1944: modern historiography of the problem

The author reviews the current status of the study of social problems – the legal activities of the occupying power in the general field of "Kyiv" (Kyiv and Poltava region) in 1941–1944; the basic directions of research on this subject.

Keywords: *The Great Patriotic War, Kiev region, Poltava region, the occupation authorities, Historiography, Periodization, local people, research, social-legal activity, the Kiev City Council.*

Главацкий М.В., аспирант кафедры истории Украины, Институт исторического образования Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), maks_glavatskyi@ukr.net

Социально-правовая деятельность органов оккупационной власти генеральной области "Киев" в 1941–1944 гг.: новейшая историография проблемы

Проанализировано современное состояние изучения проблемы социально-правовой деятельности органов оккупационной власти на территории генеральной области "Киев" (Киевская и Полтавская области) в 1941–1944 гг.; выделены основные направления исследования этого вопроса.

Ключевые слова: *Великая Отечественная война, Киевская область, Полтавская область, органы оккупационной власти, историография, периодизация, местное население, исследования, социально-правовая деятельность, Киевская Городская управа.*

* * *

УДК 334.75:631.145:17.021.3

Гасанова Н. А.

диссертант, Институт рукописей им. Мухаммеда Физули
Национальной академии наук Азербайджана
(Азербайджан, Баку), nurane-hesnova@rambler.ru

ЭКСПЕРТИЗА РУКОПИСЕЙ НАСИРЕДДИНА ТУСИ, ХРАНЯЩИХСЯ В ИНСТИТУТЕ РУКОПИСЕЙ ИМ. МУХАММЕДА ФИЗУЛИ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА

В истории азербайджанской культуры имя Насиреддина Туси, известного средневекового астронома и математика занимает достойное место. Его творческое наследие хранится и передается в веках от поколения к поколению. Большой интерес представляет исследование сохранности его рукописного наследия. Рукописи, переписанные в разное время, хранятся, в том числе и в

Институте рукописей Национальной академии наук Азербайджана. Представляет интерес число его произведений, их сохранность и оригинальность.

Ключевые слова: *Н.Туси, рукописи, библиографические списки произведений, Институт рукописей в Баку.*

(статья друкється мовою оригіналу)

Работы Н.Туси дошли до нас в основном в виде рукописей, всего небольшая часть его произведений была опубликована. В целом творчество ученого может быть разделено на несколько частей:

– работы, созданные на основе его оригинальных идей;

– произведения, написанные на основе идей других ученых;

– комментарии к произведениям других ученых, своих предшественников;

– переводы [1, с. 7].

Туси, используя достижения науки в средние века, написал оригинальные произведения, которые дали толчок в дальнейшем развитии исламской науки XIII века, он неустанно изучал труды ряда известных ученых, которые жили до него, пишет комментарии, анализирует их. Еще при жизни в работе "Аль-Фихрист" он писал, что является автором 43 произведений [2, посл. просмотр 27.01.2010].

Еще при жизни Туси Низамеддин Нишапури в 664 году по хиджри (1266 г.) написал первый библиографический список его произведений. Всего упомянуто здесь 57 работ. Позже Катиб Чалаби в своих тезкире "Кесфуз-зунун", указал 50 наименований, немецкий ученый Генрих Зутер в книге, опубликованной в 1900 году в Лейпциге, отметил более 40 работ из области математики и астрономии. Г.Сарто в своем трехтомном труде "Введение в историю науки" отметил 64 произведения, турецкий ученый Салех Зеки в своей работе "Асари-багиййе" показал 28 произведений, иранский ученый Ага Бозорг Техрани в своей тезкире "Зериййе", а также Али Фазиль Гаини в своем труде "Бюджеми-муэллифи-шийе" опубликовали список 121 произведения Туси.

Современный азербайджанский астроном Г.Мамедбейли в своей работе "Основатель Марагинской обсерватории Насиреддин Туси" отметил 76 произведений автора, русские ученые Г.П.Матвиевская и Б.А.Розенфельд в своем трехтомном произведении "Мусульманские математики и астрономы средневековья и их произведения" показали 66 произведений Туси. М.М.Рожанская, Г.П.Матвиевская и И.О.Лютер в книге "Насиреддин Туси и его произведения по математике и астрономии" отметили 62 произведения [1, с. 7].

Кроме того, иранский ученый Мухаммед Теги Мудеррис Резеви в своей книге, посвященной жизни и творчеству Туси под названием "Жизнь и деятельность Хадже Насиреддина Туси" предоставил список из 207 произведений, которые он причислял к Туси. Это максимальный показатель [3, с. 15]. Резеви, можно сказать, предоставляет информацию почти о каждом произведении Туси, однако многие названия он приводит как слово "Трактат", что является неточным. Возможно, это были просто сноски на его произведения, которые автор посчитал оригинальными. Уточнить правдивость данных текстов представляется очень сложным. Для этого надо сравнивать все тексты, сопоставлять их, и т.д.